

Del A – Kortsvarsoppgave:

En reise mot døden

I Rolf Jacobsens «Autobahn» finner man mange typiske modernistiske trekk. Diktet er skrevet på frie vers, og man kan si at det har en viss sammenheng mellom form og innhold. Det kan oppleves som elitistisk, har spor av en typisk storbytematikk og kan tolkes som at det beskrives en følelse av fremmedgjorthet i livet.

Hver strofe har tre vers hvor det første er langt, det andre blir kortere utover i diktet og det siste er en epifor som gjentar «forsvinner bakover og blir borte». Diktet har en slags voksende bevegelse som begynner i «et nakent land» og vokser opp mot himmelen, før det snur og henvender seg innover mot leseren i de to siste strofene.

Jacobsen bruker aktivt metaforer og besjeling, som «En hvit sky strekker hånden ut og vinker». I de første fire strofene brukes det flere metaforer med tydelige konnotasjoner. Ord som «lærpisk» og «piggråd» står i kontrast til «himmelen» og «hvit sky». Dette skaper en litt kaotisk usikkerhet som er typisk modernistisk. De to siste strofene har flere konnotasjoner mot indre refleksjon.

«Autobahns» motiv og tema kan beskrives som en reise. Motivet er en reise på en motorvei, mens temaet kan tolkes som livets reise mot døden. Budskapet er, som typisk for modernistiske dikt, ikke overtydelig. En tolkning kan være at man fra oppveksten og gjennom livet må takle mange utfordringer og vonde ting. Etter hvert som man opplever dette innser man at det ikke er noen stor belønning mot slutten og man ender opp med å flykte fra livet mot «natten» og «verdens herlighet». Døden som kan oppleves som frigjørende.

Kilde:

Jacobsen, Rolf: «Autobahn», *Pusteøvelse*, Oslo: Gyldendal 1975

Nora versus Noora

Da andre sesong av *Skam* ble tilgjengelig var det nesten 140 år siden *Et Dukkehjem* ble skrevet. Teaterstykket, som ble sett på som radikalt og skandaløst i sin samtid, står kanskje i dag igjen som et symbol på hvor mye kjønnsrollene i samfunnet har endret seg på denne tiden.

Henrik Ibsens Nora fremstår som en rebell som ønsker å bryte ut av en undertrykkende rolle som hustru, mens Julie Andems Noora forsøker å reflektere over kjærestens oppførsel og grunner til å forlate henne. Begge karakterene blir fremstilt som sterke. De ytrer begge et ønske om å konfrontere kjønnsrollene i sin tid, men deres utgangspunkt og psykologiske dybde står i stor kontrast til hverandre.

Nora i *Et Dukkehjem* er tydelig preget av at hun har 1800-tallets kjønnsroller å kjempe imot. Helmer bruker tydelige hersketeknikker og nedsettende tale mot henne i forsøk på å endre hennes avgjørelse: «Å, du forblindede, uerfarne skabning», «Hvilket vanvid er dog dette» og «Således kan du svigte dine helligste plikter» demonstrerer godt hvordan kvinner ble snakket til og behandlet på denne tiden.

Ibsens Nora viser riktig nok ikke noen utbredt psykologisk dybde, som er typisk for litteraturen i realismen. Hun forteller om sine planer og sitt mål, men går kun overfladisk inn på sine tanker rundt hvorfor hun mener at det hun gjør er rett. Det er først og fremst hennes handlinger og konkrete ord som er viktig her. Realismens flate typer er hovedsakelig et verktøy til å sette problemer under debatt og speile samfunnsproblemer i den samtiden de er skrevet.

Mannlige karakterer i Ibsens litteratur var ofte enda mer tydelige typer enn de kvinnelige. Dette har selvsagt sammenheng menns posisjon i samfunnet var veldig dominant og de fleste store samfunnsproblemer hadde rot i menns avgjørelser og oppførsel. Naturlig nok blir menn foretrukket når Ibsen skulle sette fingeren på det han mente var galt med samfunnet.

Helmer fremstår som en absolutt flat type uten noen form for psykologisk dybde. Han er en typisk moraliserende mann for sin tid, som ikke tar hensyn til en kvinnes ønsker og behov. Hvilken situasjon Nora er i har liten betydning. Å vedlikeholde samfunnets normer er det

viktigste for ham. Bruk av tidligere nevnte hersketeknikker, inkludert å avbryte Nora «Kristine tar nok imod mig for inat-» «Du er afsindig!», og forsøk på å gi henne dårlig samvittighet: «Forlade dit hjem, din mand og dine børn!» er hans sterkeste virkemidler.

Språket i *Et Dukkehjem* er også preget av den tiden det er skrevet. Dansk, eller dannet dagligtale, var litteraturens hovedspråk. I tillegg er karakterene voksne og en del av borgerskapet. Tonen er dannet og høflig, selv om temaet er alvorlig og opphetet. Dialogen er, som i *Skam*, preget av at den skal fremføres for et publikum og ikke leses.

Julie Andems Noora er en moderne tenåringsjente som fremstår som, kanskje litt i overkant, reflektert og intelligent for alderen. Hun tar full kontroll over dialogen mot slutten og har en lang monolog som reflekterer rundt kjæresten Williams valg og livssituasjon. Noora har ikke tydelige sosiale utfordringer, i motsetning til Ibsens Nora, men typiske personlige utfordringer som ei tenåringsjente kan oppleve i vår moderne tid.

Noora i *Skam* viser i større grad psykologisk dybde i forhold til Nora i *Et Dukkehjem*. Det demonstreres i større grad et følelsesliv og en utspørrende natur. Noora er i mye større grad et individ enn en type og det gis ikke noe inntrykk av at hun skal brukes til å vise frem et samfunnsproblem. Hennes tanker rundt situasjonen er i fokus, i stedet for mer konkrete framtidsutsikter og konsekvenser som det snakkes om i *Et Dukkehjem*.

William er kanskje noe nærmere en flat type i utdraget fra *Skam*. Vi får gjennom Nooras retrospektive monolog vite en del om ham, men ut i fra hans dialoglinjer så fremstår han som en typisk tenåringsgutt som ikke viser følelser. Hans tilsvaret til Nooras lange og følelsesladde monolog er kun «Jeg må stikke, jeg», som understreker karaktertypens tendens til å unngå konflikt og å ta et oppgjør med seg selv ovenfor en annen person.

Språket i *Skam* er naturlig nok mye mer moderne, men det demonstrerer også tydelig at det er skrevet i helt annen tidsalder. Dialogen mellom Noora og William fremstår som kanskje noe mer tidløs enn den mellom Nora og Helmer. Den kunne likeså godt vært fra en norsk film fra 70-tallet. Temaet, dilemmaet og språket i *Et Dukkehjem* plasserer den i en veldig spesifikk tidsperiode.

Noora og Williams dialog fremstår som mye mer realistisk og naturlig, selv om den er skrevet i en helt annen tidsperiode. Den eskalerer noe mer naturlig i form av korte og mindre innsiktsfulle utvekslinger og tilsvaret som «Ja.» og har mer unødvendige elementer. På grunn av dette kan den oppleves mer som en faktisk samtale. Banneord er mer typisk for moderne

tid, for eksempel i Nooras monolog «Det er jævla ensomt». Det er rimelig å anta at de som levde på Ibsens tid tidvis bannet i dagligtalen, men det var mindre akseptert i litteraturen under realismen.

I tillegg brukes det et par forskjellige talemålsvariasjoner i *Skam*. Kronolekt understreker at karakterene er tenåringer: «Jeg har alltid lurt på hvordan du som er så smart lissom». Sosiolekt kan kanskje identifisere William som en fra vestkant-Oslo som snakker nærmere dannet dagligtale: «Jeg er ikke forelsket i deg». Mens Noora har a-ender: «Du er jo forelska i meg» og har neppe foreldre fra samme sted som William.

Som budskap så kan man trekke visse paralleller mellom utdragene fra *Skam* og *Et Dukkehjem*. Forfatterne har nok i begge tilfeller et budskap om kjønnsroller som de ønsker å sette fokus på. Deres motiv og tema gjør likevel at de oppleves som ekstremt forskjellige, selv når man ser bort ifra de særegenhetene til tiden de er skrevet i.

Henrik Ibsen og litteraturen fra hans tid virker tydelig preget av at den ønsker å distansere seg litt fra den litterære perioden den kom ut i fra. Romantikkens fokus på følelser, og det litt mer ubegripelige, har blitt erstattet med veldig konkrete temaer. Ibsen skriver med en klar tendens og legger mye fokus på at karakterenes handlinger skal være logiske og fornuftige. De skal realisere en sannhet om seg selv, eller en situasjon, og kunne lære av den. Utdraget fra *Et Dukkehjem* indikerer klart at det også er tilfellet i dette teaterstykket.

Skam bærer et mye større preg av å passe inn i den moderne litteraturen hvor man går mer i dybden på karakterenes tanker og følelser. Problemene og utfordringene er av en mindre og mer personlig skala, men de er likevel viktige for karakterene. Man får kanskje et inntrykk av at Julie Andem ønsker å sette fokus på moderne menn og gutters trang til å skjule sitt følelsesliv. Tendensen er noe mer fraværende enn hos Ibsen, men absolutt tilstede.

Kilder:

Ibsen, Henrik: *Et Dukkehjem* (utdrag), 1879. Fra *Tema*, Oslo: Det Norske Samlaget, 2008.

Andem, Julie: *Skam*, Episode 11:12, sesong 2. NRK P3, <http://skam.p3.no/sesong/2/> 2016. Utdrag, skriftlig versjon ved Utdanningsdirektoratet.